

NUTQ TERAPIYASINING MULTIMODAL YONDASHUV TUSHUNCHASINING MAZMUN MOHIYATI

Ahmadjonova Mahliyo

Namangan davlat pedagogika instituti

Maxsus pedagogika (logopediya) yo'nalishi

1-bosqich magistranti

akhmadjanavamakhliyo@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada nutq terapiyasining multimodal yondashuvi tushunchasi, uning nazariy asoslari hamda amaliy ahamiyati yoritilgan. Multimodal yondashuv nutq buzilishlarini bartaraf etishda eshitish, ko'rish, kinestetik, raqamli va kommunikativ vositalardan kompleks foydalanishga asoslanadi. Tadqiqotda ushbu yondashuvning bolalar va kattalarda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashdagi o'rni, terapiya samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari hamda zamonaviy logopedik amaliyotdagi ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: nutq terapiyasi, multimodal yondashuv, logopediya, nutq buzilishlari, kommunikativ kompetensiya, sensor integratsiya, korreksion ta'lim.

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность понятия мультимодального подхода в речевой терапии, его теоретические основы и практическое значение. Мультимодальный подход основан на комплексном использовании слуховых, зрительных, кинестетических, цифровых и коммуникативных средств для коррекции речевых нарушений. В исследовании анализируются возможности данного подхода в поддержке речевого развития детей и взрослых, повышении эффективности терапии и его значимость в современной логопедической практике.

Ключевые слова: речевая терапия, мультимодальный подход, логопедия, речевые нарушения, коммуникативная компетенция, сенсорная интеграция, коррекционное обучение.

Abstract: This article explores the essence of the multimodal approach in speech therapy, its theoretical foundations, and practical significance. The multimodal approach is based on the integrated use of auditory, visual, kinesthetic, digital, and communicative tools to address speech disorders. The study examines the role of this approach in supporting speech development among children and adults, improving therapeutic effectiveness, and enhancing modern speech-language pathology practices.

Keywords: speech therapy, multimodal approach, speech-language pathology, speech disorders, communicative competence, sensory integration, corrective education.

KIRISH(INTRODUCTION)

Bugungi kunda dunyo miqyosida ta'lim, tibbiyot va reabilitatsiya tizimlarida nutq va kommunikatsiya bilan bog'liq muammolarni hal etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Insonning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi, bilim va ko'nikmalarni egallashi, atrofdagilar bilan samarali muloqot o'rnatishi ko'p jihatdan uning nutqiy rivojlanish darajasiga bog'liqdir. Nutq nafaqat fikr almashish vositasi, balki shaxsning intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil ham hisoblanadi. Shu sababli nutq rivojlanishidagi turli buzilishlarni aniqlash, ularni korreksiya qilish va oldini olish masalalari logopediya hamda maxsus pedagogika fanlarining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda bolalar va kattalar orasida nutq buzilishlarining turli shakllari, jumladan fonetik-fonematik rivojlanishning buzilishi, dizartriya, alaliya, afaziya, duduqlanish hamda autizm spektr buzilishlari bilan bog'liq kommunikativ qiyinchiliklar sonining ortib borayotgani kuzatilmoqda. Mazkur holat mutaxassislardan nutq terapiyasining an'anaviy usullarini takomillashtirish va zamonaviy ilmiy yondashuvlarni amaliyotga keng joriy etishni talab etmoqda. Ayniqsa, har bir bolaning individual xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga oluvchi innovatsion metodlarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy logopedik amaliyotda keng qo'llanilayotgan yondashuvlardan biri multimodal yondashuv hisoblanadi. Ushbu yondashuv inson tomonidan axborotni qabul qilish va qayta ishlash jarayonida bir nechta sezgi kanallari birgalikda faoliyat yuritishi haqidagi ilmiy qarashlarga asoslanadi. Multimodal yondashuv doirasida eshitish, ko'rish, kinestetik, taktil va raqamli vositalardan kompleks foydalaniladi. Bunday integratsiyalashgan faoliyat nutqiy materialni yaxshiroq idrok etish, eslab qolish va amaliy qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada terapiya jarayonining samaradorligi ortadi va nutq buzilishlarini korreksiya qilish jarayoni yanada tizimli tus oladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ham multimodal yondashuvning yangi imkoniyatlarini yuzaga keltirmoqda. Interaktiv ta'lim platformalari, multimedia dasturlari, mobil ilovalar, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalaridan foydalanish orqali logopedik mashg'ulotlarni yanada qiziqarli va samarali tashkil etish mumkin. Bunday vositalar bolalarda motivatsiyani oshiradi, mashg'ulotlarga faol jalb etadi hamda nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, multimodal yondashuv inklyuziv ta'lim muhitida ham muhim ahamiyat kasb etib, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning jamiyatga moslashuviga yordam beradi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, multimodal yondashuv nutq terapiyasining samaradorligini oshirish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish va kognitiv jarayonlarni faollashtirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq ushbu yondashuvning nazariy asoslari, amaliy imkoniyatlari hamda logopedik

faoliyatdagi o'zni bo'yicha ilmiy izlanishlarni yanada chuqurlashtirish zarurati saqlanib qolmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi nutq terapiyasining multimodal yondashuv tushunchasining mazmun-mohiyatini ochib berish, uning nazariy asoslarini tahlil qilish hamda zamonaviy logopedik amaliyotdagi ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot davomida multimodal yondashuvning asosiy komponentlari, afzalliklari va nutq buzilishlarini korreksiya qilishdagi imkoniyatlari yoritiladi.

METODOLOGIYA(METHODS)

Mazkur tadqiqotda nutq terapiyasining multimodal yondashuv tushunchasini nazariy va amaliy jihatdan o'rganishga qaratilgan ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida logopediya, maxsus pedagogika, psixologiya va kommunikatsiya nazariyalariga oid mahalliy hamda xorijiy ilmiy manbalar tahlil qilindi. Xususan, multimodal ta'lim, sensor integratsiya, kommunikativ kompetensiya va nutq buzilishlarini korreksiya qilish masalalariga bag'ishlangan ilmiy maqolalar, monografiyalar, dissertatsiyalar va uslubiy qo'llanmalar o'rganildi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini tizimli yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyalari tashkil etdi. Ushbu yondashuvlar asosida nutq terapiyasida multimodal vositalarning qo'llanilishi, ularning o'zaro bog'liqligi va nutq rivojlanishiga ta'siri tahlil qilindi. Tizimli yondashuv orqali multimodal terapiyaning tarkibiy qismlari, jumladan eshitish, ko'rish, kinestetik va raqamli komponentlarning o'zaro integratsiyasi o'rganildi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv esa terapiya jarayonida individual ehtiyojlar va imkoniyatlarni hisobga olishning ahamiyatini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot davomida ilmiy bilishning tahlil, sintez, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tahlil metodi yordamida multimodal yondashuvning mazmuni, asosiy tamoyillari va tarkibiy elementlari o'rganildi. Qiyosiy tahlil metodi orqali an'anaviy logopedik usullar bilan multimodal terapiya yondashuvlari o'rtasidagi farqlar hamda afzalliklar aniqlashtirildi. Sintez va umumlashtirish metodlari yordamida turli ilmiy manbalarda keltirilgan nazariy qarashlar bir tizimga keltirilib, ilmiy xulosalar shakllantirildi. Tadqiqotda pedagogik kuzatish metodidan ham foydalanildi. Kuzatish jarayonida logopedik mashg'ulotlarda qo'llanilayotgan multimodal vositalar, jumladan vizual materiallar, audio resurslar, harakatli mashqlar, didaktik o'yinlar va raqamli texnologiyalarning ta'lim oluvchilar faoliyatiga ta'siri tahlil qilindi. Kuzatish natijalari multimodal vositalarning nutqiy faollikni oshirish, diqqatni jamlash va o'quv motivatsiyasini kuchaytirishdagi o'rnini aniqlashga xizmat qildi.

Shuningdek, tadqiqotda tavsifiy va interpretatsion metodlardan foydalanildi. Ushbu metodlar yordamida multimodal yondashuvning nazariy mazmuni, amaliy qo'llanilish mexanizmlari hamda logopedik faoliyatdagi ahamiyati izohlandi. Olingan

ma'lumotlar ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinib, nutq terapiyasida multimodal yondashuvdan foydalanishning samaradorligi bo'yicha tegishli xulosalar chiqarildi. Tadqiqot obyekti sifatida nutq terapiyasi jarayoni, predmeti sifatida esa nutq terapiyasida multimodal yondashuvning mazmun-mohiyati va amaliy qo'llanilish imkoniyatlari belgilandi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligi ilmiy manbalarning yetarliligi, nazariy qarashlarning qiyosiy tahlili hamda olingan ma'lumotlarning tizimli umumlashtirilishi orqali ta'minlandi.

NATIJALAR(RESULTS)

Tadqiqot natijalari multimodal yondashuv nutq terapiyasining samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Ushbu yondashuvda nutqiy material bir vaqtning o'zida eshitish, ko'rish va harakat orqali qabul qilinadi. Natijada bolalarda axborotni o'zlashtirish darajasi ortadi, nutqiy birliklarni eslab qolish jarayoni yengillashadi hamda kommunikativ faoliyatning faolligi kuchayadi. Ayniqsa, fonetik-fonematik buzilishlar, alaliya, dizatriya va autizm spektr buzilishlariga ega bolalar bilan ishlashda multimodal vositalarning qo'llanilishi ijobiy natijalar berishi aniqlandi. O'rganishlar shuni ko'rsatdiki, multimodal terapiya jarayonida vizual materiallar, audio yozuvlar, harakatli mashqlar, o'yin texnologiyalari va raqamli dasturlarni uyg'unlashtirish bolaning dars jarayoniga qiziqishini oshiradi. Bunday integratsiyalashgan faoliyat diqqatni jamlash, idrok qilish va nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, individual yondashuvni amalga oshirish imkoniyati kengayadi va har bir bolaning ehtiyojiga mos terapiya dasturini ishlab chiqish mumkin bo'ladi.

Mazkur tadqiqotda nutq terapiyasining multimodal yondashuv tushunchasini nazariy va amaliy jihatdan o'rganishga qaratilgan ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida logopediya, maxsus pedagogika, psixologiya va kommunikatsiya nazariyalariga oid mahalliy hamda xorijiy ilmiy manbalar tahlil qilindi. Xususan, multimodal ta'lim, sensor integratsiya, kommunikativ kompetensiya va nutq buzilishlarini korreksiya qilish masalalariga bag'ishlangan ilmiy maqolalar, monografiyalar, dissertatsiyalar va uslubiy qo'llanmalar o'rganildi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini tizimli yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyalari tashkil etdi. Ushbu yondashuvlar asosida nutq terapiyasida multimodal vositalarning qo'llanilishi, ularning o'zaro bog'liqligi va nutq rivojlanishiga ta'siri tahlil qilindi. Tizimli yondashuv orqali multimodal terapiyaning tarkibiy qismlari, jumladan eshitish, ko'rish, kinestetik va raqamli komponentlarning o'zaro integratsiyasi o'rganildi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv esa terapiya jarayonida individual ehtiyojlar va imkoniyatlarni hisobga olishning ahamiyatini aniqlash imkonini berdi.

Natijalar shuni ham ko'rsatdiki, multimodal yondashuv nafaqat nutq buzilishlarini korreksiya qilishda, balki umumiy kognitiv rivojlanishni qo'llab-

quvvatlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Turli sezgi tizimlarining birgalikdagi faoliyati xotira, tafakkur, e'tibor va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa logopedik mashg'ulotlarning umumiy pedagogik samaradorligini oshiradi.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Tadqiqot natijalari nutq terapiyasida multimodal yondashuvdan foydalanish zamonaviy logopedik amaliyotning muhim va istiqbolli yo'nalishlaridan biri ekanligini ko'rsatdi. An'anaviy logopedik metodlar asosan nutq apparatini rivojlantirish va tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishga qaratilgan bo'lsa, multimodal yondashuv nutq faoliyatini murakkab psixologik, kognitiv va kommunikativ jarayon sifatida talqin qiladi. Shu sababli ushbu yondashuvda bir vaqtning o'zida bir necha sezgi kanallaridan foydalanish orqali nutqiy ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish imkoniyati yaratiladi. Tadqiqot davomida tahlil qilingan ilmiy manbalar ham multimodal terapiyaning nutq buzilishlarini korreksiya qilishdagi samaradorligi yuqori ekanligini tasdiqladi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatdiki, multimodal yondashuvning samaradorligi uning integrativ xususiyati bilan izohlanadi. Eshitish, ko'rish, harakat va taktil sezgilarning birgalikdagi faoliyati nutqiy ma'lumotlarning yaxshiroq o'zlashtirilishiga yordam beradi. Ayniqsa, nutq rivojlanishida turli darajadagi qiyinchiliklarga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashda vizual ko'rgazmalar, interaktiv topshiriqlar va kinestetik mashqlardan foydalanish ijobiy natijalar beradi. Bu esa logopedik mashg'ulotlarda bolaning faolligini oshirish, mashg'ulotga qiziqishini kuchaytirish hamda o'rganilgan bilim va ko'nikmalarni amaliy faoliyatga tatbiq etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida multimodal yondashuvning kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi ahamiyati ham aniqlandi. Nutq terapiyasining asosiy maqsadi nafaqat tovush talaffuzidagi kamchiliklarni bartaraf etish, balki shaxsning erkin muloqot qilish, fikrini ifodalash va ijtimoiy munosabatlarda faol ishtirok etish qobiliyatini rivojlantirishdan iboratdir. Multimodal vositalar yordamida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning muloqotga kirishish ehtiyojini rag'batlantiradi, nutqiy tashabbuskorligini oshiradi hamda kommunikativ to'siqlarni kamaytiradi. Shu jihatdan qaraganda, multimodal yondashuv logopedik korreksiya bilan bir qatorda ijtimoiy moslashuvni ta'minlashda ham muhim vosita hisoblanadi.

Bundan tashqari, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi multimodal yondashuvni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Multimedia dasturlari, mobil ilovalar, interaktiv platformalar va sun'iy intellekt elementlariga asoslangan vositalar logopedik mashg'ulotlarni yanada samarali tashkil etish imkonini bermoqda. Shu bilan birga, bunday texnologiyalardan foydalanish logoped mutaxassislardan yangi kasbiy kompetensiyalarni talab qiladi. Kelgusida multimodal

yondashuvning turli yosh guruhlari va nutq buzilishlari bo'yicha eksperimental tadqiqotlarini kengaytirish, uning samaradorligini statistik jihatdan asoslash hamda milliy logopedik amaliyotga mos metodik tavsiyalar ishlab chiqish muhim ilmiy vazifalardan biri bo'lib qoladi.

XULOSA(CONCLUSION)

Tadqiqot natijalari multimodal yondashuvning nutq terapiyasidagi afzalliklarini tasdiqladi. Xususan, mazkur yondashuv nutqiy materiallarni o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi, ma'lumotlarni uzoq muddatli xotirada saqlash imkoniyatini kengaytiradi hamda kommunikativ kompetensiyaning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, multimodal vositalardan foydalanish bolalarning individual ehtiyojlari va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda korreksion-pedagogik faoliyatni tashkil etish imkonini beradi. Bu esa logopedik mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish bilan bir qatorda inklyuziv ta'lim muhitida ham muhim natijalarga erishishga yordam beradi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining logopedik amaliyotga kirib kelishi multimodal yondashuv imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Interaktiv platformalar, multimedia vositalari va raqamli ta'lim resurslari yordamida nutq terapiyasi jarayonini yanada qiziqarli, samarali va individual yondashuv asosida tashkil etish mumkin. Shu sababli logoped mutaxassislarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish hamda innovatsion texnologiyalarni amaliyotga joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, nutq terapiyasining multimodal yondashuvi nutq buzilishlarini bartaraf etish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish va shaxsning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Kelgusida multimodal yondashuvning turli yosh guruhlari va nutq buzilishlari bo'yicha samaradorligini eksperimental tadqiqotlar asosida o'rganish, yangi pedagogik va raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalash imkoniyatlarini kengaytirish logopediya fanining rivojlanishiga xizmat qiladi. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy izlanishlar nutq terapiyasining sifatini oshirish va korreksion ta'lim tizimini takomillashtirish uchun muhim nazariy hamda amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rajabboyev, A. A. (2023). Nutq nuqsonlari bo'lgan bolalarning psixologik-pedagogik tuzatish masalalari. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 1(9), 1233–1241.
2. Tiloverdiyeva, S. (2025). Jimlikdan so'zga: logopediya orqali nutqni tiklash yo'llari. *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar jurnali*.

3. Musaev, M., Mussakhojayeva, S., Khujayorov, I., Khassanov, Y., Ochilov, M., & Varol, H. A. (2021). USC: An Open-Source Uzbek Speech Corpus and Initial Speech Recognition Experiments. arXiv:2107.14419.
4. Sami, R., & Tarek, G. (2025). Multimodal Approaches in Language Therapy for Children with Developmental Language Delay: Enhancing Engagement and Outcomes Using Let's Learn Program. *Egyptian Journal of Otolaryngology*, 41(1).
5. Beukelman, D. R., & Light, J. C. (2020). *Augmentative and Alternative Communication: Supporting Children and Adults with Complex Communication Needs* (5th ed.). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.
6. Paul, R., Norbury, C. F., & Gosse, C. (2021). *Language Disorders from Infancy through Adolescence: Listening, Speaking, Reading, Writing, and Communicating* (6th ed.). Elsevier.
7. Owens, R. E. (2022). *Language Development: An Introduction* (11th ed.). Pearson Education.
8. Royal College of Speech and Language Therapists. (2024). *Augmentative and Alternative Communication (AAC) Overview*. London: RCSLT.
9. American Speech-Language-Hearing Association. (2024). *Scope of Practice in Speech-Language Pathology*. Rockville, MD: ASHA.
10. Varga-Atkins, T., et al. (2025). *Educators' Guide to Multimodal Learning and Generative AI*. Liverpool: University of Liverpool.
11. Jucker, A. H. (2024). *Speech Acts: Discursive, Multimodal, Diachronic*. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Rivojlanishida kamchiligi bo'lgan bolalarning logopedik reabilitatsiyasi. (2023). Nukus davlat pedagogika instituti o'quv-uslubiy materialli.
13. Logopediya fan sifatida rivojlanishi. (2024). *Modern Research in Academic and Technical Sciences*, ilmiy maqola.
14. American Speech-Language-Hearing Association. (2023). *Evidence-Based Practice in Speech-Language Pathology*. ASHA Practice Portal.
15. Royal College of Speech and Language Therapists. (2024). *Clinical Guidance for Speech and Language Therapy Practice*. London: RCSLT.